

Object Omission and Verb Classification in Persian

Vol. 16, No. 2, Tome 86
pp. 253-277
May & June
2025

Faezeh Salimi¹ & Vali Rezaei^{2*}

Abstract

An alternation is a pair of sentences with identical structures and meaning. Transitivity alternation, on the other hand, is a type of grammatical alternations in which the verb is used with a different number of arguments without a significant change in meaning. Participating in specific alternations is considered as a criterion for categorizing verbs in semantic classes. For investigating this hypothesis, and in order to obtain more accurate information about the syntactic behavior and semantic properties of the verbs which can omit their objects, 435 cases of context independent object omission extracted from different sources such as books, magazines, movies, series, and everyday conversations were studied. The findings show that the verbs which participate in specific alternations, have identical semantic properties and can be categorized in one semantic class. Accordingly, the semantic behavior of the verb can be predictable based on its syntactic behavior. An interesting fact about the verbs which participate in same alternations and belong to same semantic class is that, the kind of objects these verbs take, have common features as well. The syntactic behavior and semantic characteristics of the investigated verbs and their objects reveal that, a verb can omit its object, when the object is general, indefinite, unspecific, and its meaning is predictable for the hearer.

Keywords: Object omission; valency-reduction; prototypical transitivity; verbal valency; transitivity reduction.

¹ Lecturer, Department of Linguistics, Faculty of foreign languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-0601-9224>

² Corresponding Author: Associate professor, Department of Linguistics, Faculty of foreign languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran; Email: vali.rezai@fgn.ui.ac.ir
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6992-0425>

1. Introduction

The notions of “verbal-valency” and “valency-changing processes” have been investigated in many reserches in recent years. Transitivity, is connected to the notion of valency that refers to the number of arguments required for a given verb to form sentences. Natural languages have developed means to go from transitive to intransitive and from intransitive to transitive constructions. Understanding the way languages encode alternations in the transitivity of verbs is a key to understand numerous and wide-ranging phenomena in the syntactic, semantic and morphological behaviour of languages (Kageyama and Jacobsen, 2016, p.1).

Object omission construction is a valency-reduction process in which a transitive verb appears without its object and is used as an intransitive one. However, the addressee is able to understand the meaning of the objectless sentence.

Transitivity alternations, on the other hand, are dual syntactic structures that change the transitivity of verbs. In these alternations, the verb will be used with different number of arguments without significant changes in meaning.

Transitivity has traditionally been explained based on the number of syntactic arguments a verb takes. It is clear that omitting one of the arguments of the verb will change the degree of transitivity and transformes the transitive verb into an intransitive one. Therefore, this type of alternation is called “transitivity alternation”. In the current research, different types of transitivity alternations that are related to the object omission construction will be investigated.

2. Literature Review

Many linguists like Goldberg (2001), Velasco and Munoz (2002), Luraghi (2004), Tsimpli and Papadopoulou (2006), Zyzik (2006), Liu (2008), Graf et all. (2015), Cennamo (2017), Eu (2018) and Glass (2020) have considered

context-independent object omission in different languages. These studies reveal that the object of activity verbs which is unspecific and indefinite, especially when is used in generic or iterative contexts, or in the framework of any types of structural omission, and when the interlocuters have the same knowledge of the word, can be omitted.

Levin's research, on the other hand, can be considered as the most comprehensive research on transitivity alternation, which has presented different semantic categories for English verbs based on the alternative behavior of each verb. However, her research was accompanied by shortcomings, among which we can point out the lack of adaptability of the verb classes presented by Levin in other languages, the determination of syntactic criteria for the classification of verbs, and the lack of semantic coherence of the examples. Accordingly, her findings, especially in typological studies, were not sufficient and more studies were needed in order to be able to examine the topic under discussion from a semantic point of view and provide the cross-linguistic comparisons (Comrie et al. 2015, p. 5).

3. Methodology

Many researchers have tried to provide semantic classifications for verbs based on transitivity alternations, and Levin's research (Levin. 1993) can be considered as one of the most comprehensive one. In her research, Levin has presented 79 verbal alternations and 49 semantic classes for English verbs. What is examined in the present research under the title of “object omission” is introduced in Levin's classification under the title of “unexpressed object alternation” and includes subclasses.

In this study, 1010 transitive verbs were extracted from Dekhoda, Moin and Amid which are three comprehensive and well-known Persian dictionaries. Then, the possibility of omitting the object in each case was examined. Ultimately, a database including 435 cases of object omission

construction was obtained. After selecting the appropriate cases of context-independent object omission in Persian, the verbs which can participate in this construction were classified based on some related transitivity alternations.

4. Results

The findings of this research show that the verbs that were classified into separate semantic classes based on their participation in the investigated transitivity alternations have common semantic components and their objects have common characteristics. Hence, the common semantic features of the verbs of each class can be considered as a factor for predicting their syntactic behavior. This classification of verbs, make it possible to get familiar with the verbs of Persian language more, and predict their syntactic behavior. This classification of verbs helps us to study object omission construction, and also take a step towards providing computer models and creating the verb network (verbnet) of Persian language.

دوماهنامه بین‌المللی

۱۶، ش ۲ (پیاپی ۸۶)، خرداد و تیر ۱۴۰۴، صص ۲۵۳-۲۷۷

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.194.6>

حذف مفعول و طبقات فعلی در زبان فارسی

فائزه سلیمی^۱، والی رضایی^{۲*}

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۲. دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۷/۰۶/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۷/۰۲/۰۱

چکیده

تناوب‌های گذرای ساختارهای نحوی دوگانه‌ای هستند که در گذرای افعال تغییر ایجاد کرده و در خلال آن‌ها فعل بسته به کاربرد خاصی که دارد و بدون تغییر قابل توجهی در معنا، با تعداد موضوع‌های متفاوت به‌کار می‌رود. در این پژوهش به جهت بررسی این فرضیه که افعال شرکت‌کننده در تناوب‌های نحوی یکسان، مؤلفه‌های معنایی یکسانی داشته و در یک طبقه معنایی قرار می‌گیرند، و به‌منظور به دست دادن اطلاعات دقیق‌تری پیرامون رفتار نحوی و ویژگی‌های معنایی افعالی که قادر به حذف مفعول هستند، ۴۳۵ مورد از داده‌های حذف مفعول بافت آزاد که از منابع گوناگونی نظیر کتاب‌ها، مجلات، فیلم‌ها، سریال‌ها و مکالمات روزمره استخراج شده را با توجه به اینکه در کدام تناوب‌های گذرای شرکت می‌کنند در طبقات معنایی مختلفی دسته‌بندی کرده‌ایم. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد افعالی که بنا بر شرکت در تناوب‌های گذرای مرتبط به حذف مفعول در طبقات معنایی مجزا دسته‌بندی شده‌اند، مؤلفه‌های معنایی یکسان داشته و نوع مفعولی که دریافت می‌کنند به لحاظ ماهیت، ویژگی‌های مشترک دارد. از این جهت است که رفتار نحوی افعال، مبنی بر شرکتشان در تناوب‌های گذرای خاص را می‌توان عاملی برای پیش‌بینی اشتراکات معنایی افعال و گنجاندن آن‌ها در طبقات معنایی یکسان در نظر گرفت. علاوه بر این، ویژگی‌های افعال هر طبقه و نوع مفعولی که دریافت می‌کنند همچنین آشکار می‌سازد که عام، نامشخص و نکره بودن مفعول و پیش‌بینی‌پذیری مفهوم آن برای مخاطب، نمود غیرپایانی و غیرلحظه‌ای را می‌توان از مهم‌ترین شروط لازم جهت حذف مفعول تلقی کرد.

واژه‌های کلیدی: حذف مفعول، تناوب‌های گذرای، طبقات فعلی، گذرای، ظرفیت فعل.

E-mail: vali.rezai@fgn.ui.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

مفاهیم ظرفیت فعل و عوامل مؤثر بر تغییر این ظرفیت، در سال‌های اخیر موضوع مورد توجه در پژوهش‌های بسیاری بوده است. مفهوم ظرفیت به تعداد موضوع‌های مورد نیاز یک فعل برای ایجاد یک جمله اشاره دارد. با این حال، فرایندهای بسیاری می‌توانند ظرفیت فعل را کاهش یا افزایش دهند. از میان فرایندهایی که ظرفیت فعل را کاهش می‌دهند پدیده حذف مفعول موضوع مورد بررسی در پژوهش حاضر است که در خلال آن، فعلی که ماهیتاً متعدی است و برای تکمیل معنا به دو موضوع فاعل و مفعول نیاز دارد، با حذف مفعول یکی از ظرفیت‌ها را از دست داده و به صورت فعل لازم به کار می‌رود. برخلاف دیگر فرایندهای ظرفیت‌کاه^۱، مفعول حذف شده در این ساخت عنصری تهی یا حرکت داده شده نبوده و نمی‌توان رد^۲ آن را جای دیگری در متن گفتاری یا نوشتاری یافت. نمونه‌های زیر به جهت روشن شدن موضوع ارائه شده‌اند:

۱- هم از توبره می‌خوره هم از آخور / علف (بهترین ضرب‌المثل‌های ایرانی، ص. ۱۸۷).

۲- اولین بار من واسش مش کردم / موهایش (لیلی من باش، ص. ۲۸۹).

اولین پرسشی که می‌توان در ارتباط با ساخت مذکور مطرح کرد این است که چه افعالی حذف مفعول را مجاز می‌دانند. از این رو ۴۳۵ مورد حذف مفعول در زبان فارسی را که از منابع متنوعی نظیر رمان‌ها، فیلم‌ها، سریال‌ها، مجلات و روزنامه‌ها و مکالمات روزمره استخراج شده، مورد بررسی قرار داده، کوشیده‌ایم افعال موجود در هر نمونه را با توجه به اینکه در کدام تناوب‌های گذرایی شرکت می‌کنند، در طبقات معنایی مجزا دسته‌بندی کرده، با توجه به رفتار نحوی و ویژگی‌هایی معنایی، توصیف دقیق‌تری از افعالی که حذف مفعول را مجاز می‌دانند به دست دهیم.

۲. پیشینه تحقیق

حذف مفعول موضوعی است که در پژوهش زبان‌شناسانی نظیر گلدبرگ (Goldberg, 2001)، ولاسکو و مونوز (Velasco & Munoz, 2002)، لوراگی (Luraghi, 2004)، تسیمپلی و پاپادوپولو (Tsimpli & Papadopoulou, 2006)، زیزیک (Zyzik, 2006)، لیو (Liu, 2008)، گراف و همکاران (Graf et al., 2015)، سنامو (Cennamo, 2017)، ایو (Eu, 2018) و گلاس (Glass, 2020) مورد مطالعه قرار گرفته و هر یک این موضوع را در حوزه‌های گوناگون و در زبان‌های مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند. از

مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رخداد حذف مفعول که در پژوهش‌های مذکور به آن اشاره شده، می‌توان به کنشی بودن فعل، نکره و عام بودن مفهوم مفعول و کاربرد آن به‌ویژه در بافت‌های عام و عادی و یا در قالب یکی از انواع حذف‌های ساختاری اشاره کرد.

از سوی دیگر، به‌عنوان جامع‌ترین پژوهش پیرامون تناوب‌های گذرایی می‌توان از پژوهش لوین (Levin, 1993) نام برد که با توجه به رفتار تناوبی افعال، دسته‌بندی‌های معنایی گسترده‌ای برای افعال انگلیسی معرفی کرده است. با این حال پژوهش او نیز با کاستی‌هایی همراه بود که از آن میان می‌توان به عدم تطبیق‌پذیری طبقات فعلی ارائه‌شده توسط لوین در دیگر زبان‌ها، تعیین معیارهای نحوی برای دسته‌بندی افعال و عدم انسجام معنایی نمونه‌ها اشاره کرد. موارد مذکور به‌ویژه در مطالعات رده‌شناختی از کفایت لازم برخوردار نبوده و به مطالعات بیشتری در این زمینه نیاز بود تا بتوان موضوع مورد بحث را به لحاظ معنایی نیز مورد بررسی قرار داد و امکان قیاس بین‌زبانی را فراهم کرد (Comrie et al., 2015, p. 5). از این رو مطالعات پیرامون طبقه‌بندی افعال و تناوب‌های گذرایی و معنایی ادامه یافت و نمونه‌های آن را می‌توان در پژوهش‌های فیلمور و همکاران (Fillmore et al., 2003)، کیپر-شولر (Kipper-Schuler, 2005)، مالچکوف (Malchukov, 2015)، شفر و اگبوکر (Shaefer & Egbokhare, 2015)، شولتز-برند (Schultze-Berndt, 2015) مشاهده کرد. تناوب گذرایی همچنین در پژوهش‌های زبان‌شناسان ایرانی نظیر طبیب‌زاده (۱۳۹۳ و ۱۳۹۵)، صفری (۱۳۹۴)، قانع و رضایی (۱۳۹۶)، قانع و همکاران (۱۳۹۸)، قیاسوند (۱۳۹۸) و قیاسوند و طبیب‌زاده (۱۳۹۸) مورد مطالعه قرار گرفته است. از آن میان، جامع‌ترین پژوهش در ارتباط با تناوب‌ها و طبقات فعلی در زبان فارسی که با الهام از پژوهش لوین صورت گرفته، پژوهش قیاسوند (۱۳۹۸) است. با این حال، نکته قابل تأمل در ارتباط با پژوهش قیاسوند این است که طبقه‌بندی افعال فارسی بر مبنای طبقه‌بندی لوین (Levin, 1993) از افعال زبان انگلیسی صورت گرفته است. در حالی که به‌نظر می‌رسد به‌دلیل تفاوت‌های معنایی و کاربردی افعال در دو زبان مذکور، نمی‌توان طبقه‌بندی یکسانی از افعال این دو زبان ارائه داد. از این رو، گنجانیدن برخی افعال فارسی در بعضی از دسته‌بندی‌هایی که قیاسوند ارائه کرده است، خالی از اشکال نمی‌نماید. به‌عنوان نمونه، در پژوهش وی (۱۳۹۸، ص. ۱۸۴) فعلی نظیر برق/ند/ختن در طبقهٔ افعال انتشاری^۲ و زیرطبقهٔ انتشار نور^۳ قرار گرفته است. در حالی که در زبان فارسی اگر فعل برق/ند/ختن به‌منظور توصیف میزان پاکی چیزی به‌کار رود، به‌لحاظ معنای مشخصی که در این صورت پیدا می‌کند، نمی‌توان آن را متعلق به طبقهٔ افعال مربوط به انتشار نور تلقی کرد.

از سوی دیگر، در ارتباط با برخی از افعالی که به باور قیاسوند قادر به حذف مفعول نیستند، داده‌هایی به‌دست آمده که صحت ادعای او را نقض می‌کنند. به عنوان نمونه، وی افعالی نظیر گزارش کردن و توضیح دادن را غیرتناوبی معرفی کرد که قادر به حذف مفعول نیستند، در حالی که در نمونه‌های زیر، عکس این ادعا در زبان فارسی اثبات می‌شود:

۳- خیابانی هر وقت گزارش می‌کنه من مطمئنم که ایران نتیجه می‌گیره/ مسابقه.

۴- وقتی تو می‌توانی با آن انگلیسی دست و پا شکسته‌ات برای معشوقه‌ات توضیح بدهی، چرا نمی‌توانی به من بگویی/ حرفت (مجموعه آثار هوشنگ گلشیری، ص. ۵۰).

طیب‌زاده (۱۳۹۵) نیز نمونه‌هایی از افعال زبان انگلیسی نظیر bake, cook, drink, eat, wash و غیره را مثال می‌زند که دارای تناوب مفعول نامشخص بوده و کاربردشان در ساخت لازم و بدون مفعول باعث بدساخت شدن جمله نمی‌شود. اما به اعتقاد ایشان، معادل همین افعال در زبان فارسی باید با مفعول آشکار به‌کار روند و حذف مفعول آن‌ها موجب بدساخت شدن جمله و یا وابسته کردن درک معنای جمله به بافت می‌شود. ایشان جملات (۵) را به‌عنوان شاهدهی بر ادعای خود ارائه می‌دهند:

۵. الف) علی غذا را خورد.

ب) ؟؟ علی خورد.

این در حالی است که داده‌های بسیاری از حذف مفعول در زبان فارسی در همراهی با تمامی افعالی که طیب‌زاده نمونه آورده، به‌دست آمده است، بدون آنکه درک معنای جمله و مفعول محذوف به عوامل بافتی وابسته باشد. نمونه‌های زیر در تأیید این ادعا ارائه می‌شود:

۶- تو قرنطینه فقط پختیم و خوردیم.

۷- مردم زیاد می‌خورن، زیاد می‌نوشتن و اینجوری خودشونو به کشتن می‌دن.

۸- از صبح تا شب می‌شورم و می‌سابم.

۳. چارچوب نظری

تناوب‌های گذرایی ساختارهای نحوی دوگانه‌ای هستند که در گذرایی افعال تغییر ایجاد می‌کنند و در خلال آن‌ها فعل بسته به کاربرد خاصی که دارد و بدون تغییر قابل توجهی در معنا، با تعداد موضوع‌های متفاوت به‌کار می‌رود. جملات زیر در توضیح این موضوع ارائه شده‌اند:

۹- علی شیشه را شکست.

۱۰- شیشه شکست.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، فعل «شکستن» در جمله (۹) دارای دو موضوع فاعل و مفعول است که به ترتیب دارای نقش‌های معنایی کنش‌گر و کنش‌پذیر هستند. در حالی که در جمله (۱۰) فعل شکستن بدون حضور کنش‌گر و تنها با کنش‌پذیر در جایگاه فاعل به‌کار رفته است. روشن است که حذف یکی از ظرفیت‌های فعل، موجب تغییر میزان گذرایی و تبدیل فعل متعدی به فعل لازم شده است. از این رو، این نوع از تناوب‌ها را تناوب‌های گذرایی می‌نامند. در پژوهش حاضر نیز انواعی از تناوب‌های گذرایی مورد بررسی قرار خواهند گرفت که به پدیده حذف مفعول ارتباط داشته باشند.

محققان بسیاری بر مبنای رفتار تناوبی افعال کوشیده‌اند طبقه‌بندی‌های معنایی مشخصی برای فعل‌ها ارائه دهند، که پژوهش لوین (Levin, 1993) را می‌توان به‌عنوان یکی از جامع‌ترین این دست مطالعات معرفی کرد. لوین در پژوهش خود ۷۹ تناوب فعلی و ۴۹ طبقه معنایی گسترده برای افعال انگلیسی ارائه داده است. آنچه در پژوهش حاضر تحت عنوان حذف مفعول مورد بررسی قرار می‌گیرد، در طبقه‌بندی لوین تحت عنوان «تناوب مفعول مستقیم قابل درک» معرفی شده و شامل زیرطبقاتی است. با این حال، از آن‌جا که دسته‌بندی افعال فارسی بر مبنای افعال انگلیسی، به‌دلیل تفاوت در کاربرد و معانی مختلف افعال در دو زبان مذکور، خالی از اشکال نخواهد بود، نگارندگان پژوهش حاضر کوشیده‌اند افعال شرکت‌کننده در ساخت حذف مفعول را به گونه‌ای دسته‌بندی کنند که تحت تأثیر دسته‌بندی‌های معنایی افعال زبان انگلیسی قرار نگرفته باشد. بنابراین، تنها به‌دلیل ازدیاد نمونه‌های یافت‌شده و به‌منظور قیاس بین‌زبانی، با الهام از پژوهش لوین و با استفاده از تناوب‌های گذرایی معرفی‌شده توسط ایشان و نیز با در نظر گرفتن تفاوت‌های معنایی و کاربردی افعال در زبان‌های فارسی و انگلیسی، افعال شرکت‌کننده در ساخت حذف مفعول را در طبقات معنایی مشخصی دسته‌بندی خواهیم کرد. همچنین گفتنی است، از آن‌جا که افعال به‌دست آمده در داده‌های پژوهش حاضر می‌توانند معانی متفاوتی داشته باشند، دسته‌بندی آن‌ها براساس معنای مشخص فعل در جملات به‌دست آمده از حذف مفعول صورت گرفته است.

۴. بحث و بررسی

لوین (Levin, 1993, p. 5) معتقد است که جنبه‌های مختلف رفتار نحوی افعال، به معنای آن‌ها مرتبط

است و از این رو انتظار می‌رود افعالی که در تناوب‌های خاصی شرکت کرده و رفتار نحوی مشترکی نشان می‌دهند، مؤلفه‌های معنایی مشترکی نیز داشته باشند. به منظور بررسی رفتار نحوی و مؤلفه‌های معنایی افعال شرکت‌کننده در ساخت حذف مفعول، در این بخش افعال موجود در نمونه‌های پیکره ۴۳۵ موردی را براساس رفتاری که در تناوب‌های گذرایی نشان می‌دهند، در طبقات معنایی مختلف دسته‌بندی می‌کنیم، از این طریق، پیرامون افعالی که حذف مفعول را مجاز می‌دانند اطلاعات دقیق‌تری به دست خواهیم داد.

۴-۱. تناوب‌های مفعول مستقیم قابل درک

این تناوب‌ها که خود زیرمجموعه‌ای از تناوب‌های گذرایی هستند، در زبان انگلیسی میان دو ساخت زیر برقرارند:

11. a) NP₁ V NP₂
b) NP₁ V

در زبان فارسی نیز این تناوب را می‌توان به صورت زیر نشان داد:

۱۲. الف) گروه اسمی ۱+ گروه اسمی ۲ همراه با را + فعل

ب) گروه اسمی ۱+ فعل

در ادامه، براساس تناوب‌های گذرایی زیرمجموعه تناوب مفعول مستقیم قابل درک، به طبقه‌بندی معنایی افعالی خواهیم پرداخت که در ساخت حذف مفعول شرکت می‌کنند.

۴-۱-۱. تناوب مفعول نامشخص

نامشخص بودن یکی از ویژگی‌هایی است که مفعول را قابل حذف می‌سازد. در واقع، نامشخص بودن مفعول نشانه‌ای دال بر غیرارجاعی و غیرکانونی بودن آن است و از این رو امکان حذف مفعول را ایجاد می‌کند. بنابراین، غیر از افعالی که مفعول محذوف آن‌ها ضمیری یا اسم خاص باشد، دیگر افعال را می‌توان افعال شرکت‌کننده در تناوب مفعول نامشخص در نظر گرفت که طبقات معنایی آن‌ها به قرار زیر است:

الف) افعال مربوط به مفاهیم خوردن و مصرف کردن

به اعتقاد نس (Næss, 2007, p. 126)، اگر در زبانی حذف مفعول وجود داشته باشد، همواره امکان حذف مفعول افعال خوردن و نوشیدن وجود خواهد داشت. داده‌های زبان فارسی نیز مؤید این ادعاست.

افعالی که در طبقهٔ مربوط به مفاهیم خوردن و مصرف کردن^{۱۰} در ساخت حذف مفعول شرکت می‌کنند عبارت‌اند از: اسراف کردن، آشامیدن، بلعیدن، جویدن، چشیدن، خوراندن، خوردن، لمباندن، مصرف کردن، نوشیدن.

۱۳- بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید/ آشامیدنی.

۱۴- هم از توبره می‌خوره هم از آخور/ علف (بهترین ضرب‌المثل‌های ایرانی، ص. ۱۸۷).

ب) افعال مربوط به مفاهیم نظافت و خانه‌داری

برخی افعال متعلق به این طبقهٔ معنایی که شواهدی از حذف مفعول در همراهی با آن‌ها به‌دست آمده عبارت‌اند از:

آتو کردن، آب کشیدن، برق انداختن، پاک کردن، تمیز کردن، جارو کردن، سابیدن، شستن، مرتب کردن، نظافت کردن.

۱۵- خسته نباشی. - خسته نیستم، با پاک‌فوم پاک کردم/ خانه (پیام بازرگانی).

۱۶- بیست ساله تو برای اینا غذا درست می‌کنی من تمیز می‌کنم/ شرکت (فیلم سینمایی رحمان ۱۴۰۰).

پ) افعال مربوط به مفاهیم پزشکی و سلامت

برخی از افعالی که از این طبقهٔ معنایی در ساخت حذف مفعول شرکت می‌کنند عبارت‌اند از: بالا آوردن، بستری کردن، پانسمان کردن، تجویز کردن، ترک کردن، تزریق کردن، جراحی کردن، درمان کردن.

۱۷- قبلاً اسم آنجا ناهارخوری بود، ولی بعد از اینکه یکی از کلاس اولی‌ها در آنجا بالا آورد اسمش شد استفراغ‌خانه/ محتویات معده (مدرسه بی مدرسه، ص. ۵۳).

۱۸- جناب سروان، من جای پدرت، نه سن ترک کردنمه، نه دلم میخواد ترک کنم/ مواد مخدر (متری شیش و نیم).

ت) افعال مربوط به اعمال مذهبی

افعال این طبقه به باورها و کنش‌های مذهبی رایج میان فارسی‌زبانانی که عمدتاً مسلمان هستند اشاره دارد و گنجاندن افعال در این دسته به‌دلیل معنای مشخص فعل در جمله‌ای است که کلیت آن منطبق بر ارزش‌های معنوی و مذهبی است. افعال متعلق به این دسته عبارت‌اند از: انفاق کردن، ایثار کردن، خیرات کردن، زیارت کردن، نذر کردن.

۱۹- خدا فرزندت را بیامرزد، کاری که شد، شد. حالا برایش دعا کن و خیرات کن/ چیزی (بازگشت هابیل، ص. ۱۳۷).

۲۰- نذر می‌کنم نذر سرم، خودم می‌خورم یا پسر/ چیزی (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ۹۹۲).

ث) افعال مربوط به مفاهیم پرورش دادن و بالاندن

افعالی که از طبقه معنایی مرتبط به مفاهیم پرورش دادن و بالاندن حذف مفعول را مجاز دانسته‌اند عبارت‌اند از: ادب کردن، بزرگ کردن، تر و خشک کردن، تربیت کردن.

۲۱- با کتک زدن و فحش دادن نمی‌شه ادب کرد/ بچه (مکالمات روزمره).

۲۲- دیر زاییده زود می‌خواد بزرگ کنه/ بچه (ضرب‌المثل فارسی).

ج) افعال مربوط به مفهوم نگارش

افعال این طبقه معنایی که شواهدی از حذف مفعول در همراهی با آن‌ها به‌دست آمده عبارت‌اند از: پاک نویس کردن، تایپ کردن، تألیف کردن، ترجمه کردن، نوشتن.

۲۳- از بس تایپ می‌کنم دستام درد گرفته/ مطالب (مکالمات روزمره).

۲۴- پرسید هنوز می‌نویسه؟ - الان یه پا نویسنده س. حسابی مشهور شده/ کتاب (نفرین شدگان، ص. ۳۹).

چ) افعال اظهاری

این دسته از افعال، به هر نوع کنش مرتبط با عمل گفتن اشاره دارند. به بیان دیگر، از میان افعال بررسی شده، هر فعلی که به نحوی به عمل بیان کردن چیزی به هر شیوه خاص اشاره داشته باشد، در طبقه معنایی افعال اظهاری جای خواهد گرفت. برخی افعال متعلق به این طبقه معنایی که شواهدی از حذف مفعول به‌دست داده‌اند عبارت‌اند از: پاسخ دادن، پرسیدن، تعریف کردن، جواب دادن، حاشا کردن، حکایت کردن، خلاصه کردن، خواندن، گفتن.

۲۵- نه می‌خورم، نه می‌دهم، نه حاشا می‌کنم/ حقیقت (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ۷۵).

۲۶- خود گویی و خود خندی عجب مرد هنرمندی/ حرف (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ۳۹۴).

ح) افعال مربوط به مفاهیم مالی و بازرگانی

برخی از افعال این طبقه را لوین (Levin, 1993) و قیاسوند (۱۳۹۸) در دسته‌ای تحت عنوان افعال تغییر مالکیت^۱ طبقه‌بندی کرده‌اند. در پژوهش حاضر و در میان داده‌های به‌دست آمده از حذف مفعول، افعالی نظیر *پس‌انداز کردن* و *تبلیغ کردن* به چشم می‌خورند که بیانگر تغییر مالکیت نبوده، اما مرتبط به مفاهیم مالی و بازرگانی می‌باشند و همین موضوع عاملی برای انتخاب این عنوان کلی برای این طبقه معنایی بوده است. این طبقه شامل افعال زیر است: اختلاس کردن، پرداخت کردن، پس‌انداز کردن، تبلیغ کردن، حراج کردن، حساب کردن، خرج کردن، خریدن، فروختن.

۲۷- با آپ آسان پرداخت کنید/ هزینه‌ها (تبلیغ اپلیکیشن آپ).

۲۸- به ما هرگز آموزش نمی‌دادند که برای چه چیزی پس‌انداز می‌کنی/ پول (شکستن مرزهای ثروت، ص. ۱۰۰).

خ) افعال مربوط به مفاهیم قانون و امنیت

طبقه‌بندی افعال در این دسته، با توجه به نمونه‌هایی صورت گرفته که در آن‌ها فعل به مفاهیم قانون و امنیت مرتبط است و کنش‌گر فردی است که ایجاد امنیت و اجرای قانون در حیطه وظایف او تعریف شده است. آنچه در ارتباط با افعال این طبقه گفتنی است، این است که با در نظر گرفتن جمله‌ای نظیر (۲۹) می‌توان ادعا کرد هیچ کدام از افعال به‌کار رفته در این جمله، ارتباطی به مفاهیم قانون و امنیت ندارد.

۲۹- مادر هنگامی که پسرش را در حال دستبرد زدن به بستنی‌ها دستگیر کرد، او را جریمه کرد و دو ساعت در اتاق زندانی‌اش کرد.

دقت در این جمله آشکار می‌سازد که اولاً هیچ‌کدام از افعال، حذف مفعول را مجاز ندانسته، و ثانیاً کنش توسط فردی صورت گرفته است که ایجاد امنیت و اجرای قانون در حیطه وظایف او نیست. افعال این طبقه که در نمونه‌های به دست آمده مرتبط به مفاهیم قانون و امنیت هستند عبارت‌اند از: بازجویی کردن، تیرئه کردن، جریمه کردن، جعل کردن، جلب کردن، دستگیر کردن، زندانی کردن، متهم کردن.

۳۰- در حالت عادی در ایران او بازجویی می‌کرد/ مجرمان (قطران در عسل، ص. ۳۱۷).

۳۱- می‌گیرن. پلیسا، سگا! می‌گیرن جریمه می‌کنن/ راننده‌ها (حدیث غریب من، ص. ۱۴۲).

د) افعال مربوط به مفاهیم به‌دست آوردن و از دست دادن

افعالی که در این طبقه قرار گرفته‌اند، به‌دست آوردن و اکتساب مفعول‌های مادی و معنوی همچون پول، شغل، مقام، علم و دانش را شامل می‌شوند. افعالی که از این طبقه در ساخت حذف مفعول شرکت کرده‌اند به قرار زیرند: اخراج کردن، از دست دادن، اختکار کردن، انبار کردن، اندوختن، آموختن، بالا کشیدن، به دست آوردن، پس گرفتن، پیدا کردن، تلکه کردن، تلنبار کردن، تیغ زدن، چپاول کردن، دادن، داشتن، دزدیدن، غارت کردن، کش رفتن، یاد گرفتن.

۳۲- لاشخورای جور و جور با هزار کلک، با ناخونک، کش میرن ازش/ پول (اسرار گنج دره جنی، ص. ۱۵۶).

۳۳- من نمی‌فهمم شما چرا به خرده از این آقا غفور یاد نمی‌گیری / چیزی (فیلم سینمایی نفس).

ذ) افعال مربوط به مفاهیم ورزشی

دسته‌بندی فعل‌ها در طبقه حاضر، بر مبنای نمونه‌هایی صورت گرفته که کاربردهایی مرتبط به مفاهیم ورزشی داشته و در آن کاربرد ویژه حذف مفعول را مجاز دانسته‌اند، زیرا به دلیل چند معنایی افعال می‌توان ادعا کرد فعل‌های این دسته در تمامی کاربردهای خود به مفاهیم ورزشی مرتبط نیستند و برای مثال فعلی نظیر گرم کردن را می‌توان برای بالا بردن دمای هر چیزی به کار برد. با این حال طبقه‌بندی افعال تنها براساس معنای مرتبط به مفاهیم ورزشی صورت گرفته است. فعل‌های این دسته عبارت‌اند از: باختن، بردن، بستن، گرم کردن.

۳۴- بارسا با پوکر مسی برد/ مسابقه (خبرگزاری ایسنا، ۳/۱۲/۹۸).

۳۵- چرا باید قبل از تمرینات ورزشی گرم کنیم/ بدن.

ز) افعال مربوط به مفاهیم حرکت دادن و جابه‌جا کردن

افعالی که از این طبقه معنایی در ساخت حذف مفعول شرکت کرده‌اند عبارت‌اند از: انداختن، بار زدن، برداشتن، پراندن، پس زدن، پیش کشیدن، تخلیه کردن، تعطیل کردن، چسباندن، خالی کردن.

۳۶- اینو من می‌شناسمش. با دست پس می‌زنه، با پا پیش می‌کشه/ چیزی (گنگ خوابیده، ص. ۶۸)

۳۷- تا پیش از ظهر باید تخلیه کنید/ خانه (کولی کنار آتش، ص. ۱۹۳).

ژ) افعال مربوط به مفاهیم روند انجام رویداد

افعال این طبقه به ترتیب مراحل انجام عمل از شروع تا پایان آن اشاره دارند و عبارت‌اند از: ادامه دادن، از سر گرفتن، تمام کردن، تمدید کردن، شروع کردن.

۳۸- من دیگه تصمیم خودمو گرفتم. با این وضع نمی‌تونم ادامه بدم/ زندگی (فیلم سینمایی دو

عروس).

۳۹- یه فسقلی بچه بودم و باکم نبوده تا این هیکل شدم. صد هزار دفعه از اول شروع کردم/ زندگی (شکست ناپذیر).

س) افعال مربوط به مفاهیم برخوردها و تعاملات اجتماعی

۱) تعاملات فیزیکی

تعامل فیزیکی یا برهم‌کنش، عملی است که بین دو یا چند موجود، شیء، پدیده یا فرایند که اثر متقابل بر هم دارند رخ می‌دهد. افعالی که از این طبقه معنایی حذف مفعول را مجاز می‌دانند عبارت‌اند از: اعدام کردن، بمباران کردن، تکه تکه کردن، تنبیه کردن، چنگ زدن، چوب زدن، حلق آویز کردن، خسته کردن، خفت کردن، خفه کردن، دار زدن، دراندن، زنده کردن، شکست دادن، شکنجه دادن، غلغله دادن، فلک کردن، کتک زدن، کشتن، گاز گرفتن، گردن زدن، ماچ کردن.

۴۰- ببخشید روم به دیوار سوری خانوم بعضی وقتا مته گربه می‌مونه، چشماشو می‌بنده و چنگ می‌زنه/ آدم.

۴۱- این اخلاقش کنده، میزنه خفه می‌کنه/آدم (دور همی جمشید مشایخی).

۲) تعاملات غیرفیزیکی

در این‌جا منظور از تعاملات غیرفیزیکی، همان تعاملات عاطفی میان انسان‌هاست. تعاملاتی که به حالات درونی هر فرد مرتبط است. در این طبقه معنایی افعالی قرار گرفته‌اند که کنش آن‌ها موجب تغییر در حالت‌های عاطفی و درونی افراد می‌گردد. افعالی که در این طبقه جای گرفته‌اند عبارت‌اند از: بخشیدن، تحسین کردن، تحقیر کردن، تسلی دادن، تشویق کردن، تلافی کردن، تهدید کردن، دوست داشتن، ساقط کردن، سردواندن، شاد کردن، لاپوشانی کردن.

۴۲- یاشار ولم کن، باید جوابشو بدم، تا تلافی نکنم دست از سرش بر نمی‌دارم/ کارش (رمان غزال، ص. ۱۰۸).

۴۳- هیچ حمایتی نیست، سراغ همه ارگان‌ها رفته‌ام، اما فقط سرمی‌دوانند/آدم (مصاحبه هاتف علیمردانی).

همان‌گونه که در آغاز بحث اشاره شد، افعالی می‌توانند در تناوب مفعول نامشخص شرکت کنند که مفعول آن‌ها ضمیر یا اسم خاص نباشد. چراکه در غیر این صورت، مفعول مشخص بوده و قادر به شرکت در تناوب مذکور نخواهد بود. اگرچه در بسیاری از منابع حذف مفعول بافت آزاد مورد نظر در

پژوهش حاضر تحت عنوان «حذف مفعول نکره» معرفی شده است، با این حال، در زبان فارسی نمونه‌هایی به دست آمده که مفعول محذوف آن‌ها ضمیر یا اسم خاص بوده است. بدین سبب، با توجه به مشخص بودن مرجع مفعول حذف‌شده در چنین مواردی، می‌توان افعالی را که اگرچه مفعول خود را حذف می‌کنند، اما در تناوب مفعول نامشخص شرکت نمی‌کنند، در دسته‌های معنایی زیر معرفی کرد:

الف) افعال مربوط به تعاملات فیزیکی: چوبکاری کردن.

۴۴- دست به زیر چانه گذاشته و متعجبانه گفتم چوبکاری می‌کنید دکتر؟! / من (رمان آشفته، ص. ۲۴)

پ) افعال اظهاری: لو دادن

۴۵- باج می‌گیرم که لو ندم / شما (مکالمات روزمره)

ت) افعال مربوط به اعمال مذهبی: حلال کردن، ذکر کردن، سپردن (به خدا)، شکر کردن، طلبیدن،

عبادت کردن،

۴۶- به خاطر برآورده شدن آرزوم باید شکر کنم دیگه / خدا (فیلم سینمایی رحمان ۱۴۰۰).

ث) افعال مربوط به بینایی: نگاه کردن

۴۷- خیلی خوب بابا، بسه دیگه، بچه‌ها دارن نگاه می‌کنن / ما (فیلم سینمایی رحمان ۱۴۰۰).

ج) افعال مربوط به مفاهیم به دست آوردن و از دست دادن: چاپیدن

۴۸- با نقشه اومده سراغت. - دقیقاً با نقشه اومده که فقط بجای بی‌وجدان / من.

۴-۲ تناوب مفعول عضو بدن قابل درک

این تناوب مربوط به اعمالی است که مفعول آن‌ها عضوی از اعضای بدن بوده و بخشی از بدن به عنوان مفعول گونه‌ی متعدی فعل به کار می‌رود. در کاربرد لازم نیز عضو مورد نظر از جمله حذف شده، اما برای مخاطب قابل درک و بازیابی است. روشن است که افعال شرکت‌کننده در این تناوب، می‌توانند در تناوب مفعول نامشخص نیز شرکت داشته باشند. با این حال، افعال موجود در داده‌های حذف مفعول که دربردارنده مفعول عضو بدن هستند به‌طور مشخص در این دسته طبقه‌بندی می‌شوند و در قالب طبقات معنایی زیر ارائه می‌گردند:

الف) افعال مربوط به مفاهیم مراقبت و زیبایی

آنچه را در این‌جا تحت عنوان افعال مربوط به مفاهیم مراقبت و زیبایی آورده شده لوین (Levin, 1993) و قیاسوند (۱۳۹۸) تحت عنوان افعال درمانی و آرایشی بدن^۷ به زیرطبقات افعال آرایشی بخشی از بدن^۸ و افعال آرایشی کل بدن^۹ تقسیم کرده‌اند. با این حال، عنوان حاضر، دربردارنده تمام افعالی

خواهد بود که مربوط به مفاهیم مراقبت و زیبایی بوده و از این طبقه در ساخت حذف مفعول شرکت کرده‌اند. افعال این طبقه عبارت‌اند از: اصلاح کردن، آرایش کردن، بند انداختن، پاکسازی کردن، شامپو کردن، شانه کردن، شنیون کردن، لاک زدن، ماتیگ زدن، مسواک زدن، مش کردن.

۴۹- اولین بار من و اسش مش کردم. خیلی زود باهاش ایاق شدم/ موهایش (لیلی من باش، ص. ۲۸۹).

(ب) افعال مربوط به مفاهیم پزشکی و سلامت: اُرتودنسی کردن، عصب کشی کردن، کور کردن،

لیزر کردن

۵۰- این امامزاده کور می‌کنه که شفا نمی‌ده/ آدم (ضرب‌المثل‌های ایرانی، ص. ۵۱).

۳-۱-۴. تناوب مفعول انعکاسی قابل درک

در این تناوب، عمل فعل به فاعل جمله برمی‌گردد، بنابراین، مفعول گونه‌ی متعدی که به شکل ضمیر انعکاسی ظاهر می‌شود، همان فاعل است. از میان داده‌های حذف مفعول، افعال بسیار محدودی تنها از طبقه‌ی معنایی «افعال مربوط به بینایی» مفعول خود که در جمله به صورت ضمیر انعکاسی ظاهر شده را حذف کرده‌اند که بدین قرارند:

(الف) افعال مربوط به بینایی: استتار کردن، پوشاندن.

۵۱- رنگ لباسای ارتشی یه جوریه که بتون استتار کنن/ خودشان (مکالمات روزمره).

۴-۱-۴. تناوب مفعول دوسویه قابل درک

تناوب مفعول دوسویه قابل درک تناوبی است که به صورت (۵۲) میان گروه‌های اسمی برقرار می‌شود:

۵۲. الف) گروه اسمی ۱ (کنش‌گر) + گروه اسمی ۲ (کنش‌پذیر) + فعل

ب) (گروه اسمی ۱ + گروه اسمی ۲ (کنش‌پذیر)) + فعل (بدون بیان آشکار مفعول)

در این تناوب، مفعول گونه‌ی متعدی، در گونه‌ی لازم در جایگاه فاعلی ظاهر شده و با فاعل گونه‌ی متعدی تشکیل یک فاعل اسم جمع را می‌دهند و چنین فاعل‌های جمعی باید به‌لحاظ جاننداری یا بی‌جان‌ی وضعیت یکسانی داشته باشند (قیاسوند، ۱۹۳۸، ص. ۸۷). در میان داده‌های به‌دست آمده، تنها دو فعل ملاقات کردن و فریب دادن دارای مفعول ضمیری دو سویه‌ی یکدیگر/همدیگر بوده که از طبقات معنایی افعال مربوط به بینایی و تعاملات غیرفیزیکی در ساخت حذف مفعول شرکت کرده است.

من و همسرم اولین بار توی پارک لاله ملاقات کردیم/ همدیگر (مکالمات روزمره).

۵۳- مردم خیلی بد اند. دروغ می‌گویند، فریب می‌دهند، ظلم می‌کنند/ یکدیگر (مثنوی معنوی).

۴-۵. تناوب با مفعول افتان اختیاری

در این تناوب، می‌توان به جای مفعول محذوف از کلماتی نظیر آدم، انسان، مردم و ما استفاده کرد. به باور لوین (Levin, 1993, p. 38) این تناوب در انگلیسی محدود به افعالی است که مفعول تأثیر پذیرفته^۱ دارند. در این باره قیاسوند (۱۳۹۸، ص. ۹۱) محدودیت دیگری را برای فاعل جملات در زبان فارسی بر می‌شمرد. به باور ایشان فاعل یا کنش‌گر باید ویژگی خاصی برای انجام عمل فعل دارا باشد تا بتواند در تناوب مفعول افتان اختیاری شرکت جوید. وی جملات زیر را نیز در تأیید ادعای خویش ارائه می‌دهد:

۵۴. الف) دلکها *-/همیشه می‌خندانند.

ب) دلکها -/همیشه آدم را می‌خندانند.

ایشان در ادامه توضیح می‌دهد که در مثال بالا، خنداندن آدم‌ها ویژگی دلکهاست و از این رو، فعل خنداندن تنها زمانی در این تناوب شرکت می‌کند که همراه با فاعل دلک باشد. ایشان همچنین حضور قید در غیاب مفعول را الزامی و محدودیت دیگری برای شرکت در تناوب مذکور بر می‌شمرد. در حالی که نمونه‌های به‌دست آمده از حذف مفعول نشان می‌دهد فعلی نظیر خنداندن برای شرکت در تناوب مفعول افتان اختیاری الزاماً نیازی به فاعل دلک و حضور قید نخواهد داشت. جمله زیر مؤید این ادعاست:

۵۵- دوست آن است که بگریاند، دشمن آن است که بخندانند/ آدم (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های

فارسی، ص. ۵۱۱).

دیگر افعالی که از طبقات معنایی متفاوت در تناوب مفعول افتان اختیاری شرکت می‌کنند عبارت‌اند

از:

الف) افعال مربوط به تعاملات غیر فیزیکی

آرام کردن، تشویق کردن، خیط کردن، دست انداختن، دلداری دادن، رنجاندن، ساقط کردن، سر

دواندن، شاد کردن.

۵۶- مهربانی آرام می‌کند/ انسان (مجموعه آثار علی شریعتی، ص. ۷۰۵).

ب) افعال مربوط به تعاملات فیزیکی

اعدام کردن، چنگ زدن، خفه کردن، دراندن، زنده کردن، غلغلک دادن، کشتن، کور کردن، گاز گرفتن.

۵۷- خرس مهربون مال تو کارتوناس، تو واقعیت پاره پوره می‌کنه می‌درانه و میره جلو/ آدم

(مستند راز بقا).

پ) افعال مربوط به مفاهیم پزشکی و سلامت: چاق کردن، ضعیف کردن، لاغر کردن، مسموم کردن

۵۸- من نمی‌دونم این حرف غلط و مسخره از کجا در اومده که بدنسازی چاق می‌کنه / آدم.

ت) افعال مربوط به مفاهیم قانون و امنیت: تبرئه کردن، تسلیم کردن، جلب کردن، دستگیر کردن

۵۹- جد بابام آدم بانفوذی بوده. با حکم خودش اعدام و با حکم خودش تبرئه می‌کرده / آدم

(مکالمات روزمره).

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد افعالی که در ساخت حذف مفعول شرکت می‌کنند می‌توانند در تناوب‌های مفعول مستقیم قابل درک و یکی از انواع آن شامل تناوب‌های مفعول نامشخص، مفعول عضو بدن قابل درک، مفعول انعکاسی و دوسویۀ قابل درک و تناوب مفعول افتان اختیاری شرکت کنند. دقت در طبقات معنایی افعالی که در این تناوب‌ها شرکت می‌کنند آشکار می‌سازد که مفعول‌های دریافتی افعال هر طبقه به لحاظ ماهیت، ویژگی‌های نزدیک به هم دارند. برای نمونه، افعال مربوط به مفاهیم خوردن و مصرف کردن عموماً مفعول‌هایی دریافت می‌کنند که به نوعی قابل خوردن هستند و مفهوم عام «خوراکی» را منتقل می‌کنند. یا افعال مربوط به مفاهیم مالی و بازرگانی مفعول‌هایی دریافت می‌کنند که به مفهوم عام «پول» اشاره دارند. قرابت معنایی مفعول‌های دریافتی افعال هر طبقه را می‌توان یکی از ویژگی‌های مشترک معنایی آن‌ها در نظر گرفت. از این جهت است که ویژگی‌های معنایی مشترک افعال هر طبقه معنایی را می‌توان عاملی برای پیشبینی رفتار نحوی آن‌ها، مبنی بر شرکتشان در تناوب‌های گذرایی خاص در نظر گرفت.

نکته مهم دیگر این است که مفعول‌هایی قابلیت حذف شدن دارند که مفهومی عام داشته و به یک نوع کلی اشاره دارند. به این سبب، مفعول‌های محذوف مشخص نظیر اسامی خاص و یا ضمائر بسامد بسیار پایینی در ساخت حذف مفعول دارند. فراوانی افعالی که در تناوب مفعول نامشخص شرکت می‌کنند نیز گواهی است بر این ادعا که احتمال حذف مفعول مشخص به میزان قابل توجهی از مفعول نامشخص کمتر خواهد بود.

از سوی دیگر، دقت در تمامی نمونه‌های ارائه‌شده آشکار می‌سازد، مفعول زمانی قابلیت حذف دارد که مفهومی قابل پیش‌بینی برای مخاطب داشته باشد. این قابلیت بازیابی مفهوم مفعول حذف‌شده توسط مخاطب را می‌توان علاوه بر عام بودن مفهوم مفعول، به باهم آیی هم‌نشینی نیز مرتبط دانست، زیرا در

موقعی که بنا بر باهم آبی هم‌نشینی بخشی از معنای مفعول به فعل منتقل می‌شود و کاربرد فعل به تنهایی مفهوم مفعول را نیز منتقل می‌کند، احتمال حذف مفعول بیشتر خواهد بود. از این جهت کاربرد پربسامد فعل بدون همراهی مفعول در مکالمات زبان فارسی را می‌توان عاملی بر پیش‌بینی‌پذیری مفهوم مفعول حذف‌شده برای مخاطب تلقی کرد. همچنین دقت در نمونه‌های ارائه‌شده آشکار می‌سازد در اکثر موارد حذف مفعول در همراهی با نمود غیرپایانی و غیرلحظه‌ای امکان رخداد یافته است، زیرا نمود پایانی و لحظه‌ای بیانگر تکمیل عمل و تأثیر کامل آن بر مفعول است. از این رو مفعول باید در جمله حضور داشته باشد تا نوع و میزان تأثیری که از عمل پذیرفته را نشان دهد. بنابراین، نمود غیرپایانی و غیرلحظه‌ای را نیز می‌توان از دیگر عوامل مؤثر بر حذف مفعول دانست.

در پایان این زیربخش ذکر این نکته لازم است که طبقه‌بندی معنایی افعال و بازنمایی معنای آن‌ها در واژگان از مهم‌ترین اهداف معنی‌شناسی واژگانی بوده است. فیلمور (1977, 1970, 1968) و به تبعیت از او لوین (Levin, 1993) معنای فعل را یکی از عوامل مهم در جهت تعیین رفتار نحوی آن تلقی کرده‌اند. از این جهت، به نظر می‌رسد طبقه‌بندی معنایی افعال شرکت‌کننده در ساخت حذف مفعول بر مبنای تناوب‌های گذرایی مرتبط به این موضوع را نیز بتوان در شناخت بهتر این نوع افعال در زبان فارسی مؤثر دانست. علاوه بر این، از این طریق می‌توان گامی در جهت توصیف و نیز آموزش ساخت مذکور در زبان فارسی، ارائه الگوهای رایانشی برای آن و ایجاد شبکه فعلی (ورب نت) زبان فارسی برداشت.

۵. نتیجه

به جهت یافتن پاسخ این پرسش که چه فعل‌هایی حذف مفعول را مجاز می‌دانند، بر مبنای تناوب‌های گذرایی به طبقه‌بندی معنایی افعال شرکت‌کننده در ساخت مذکور پرداخته و دریاقتیم افعال متعددی از طبقات معنایی گوناگون می‌توانند در تناوب گذرایی مفعول مستقیم قابل درک و تناوب‌های زیرمجموعه آن، شامل تناوب مفعول نامشخص، تناوب مفعول عضو بدن قابل درک، تناوب مفعول دوسویه قابل درک، تناوب مفعول انعکاسی قابل درک و تناوب با مفعول اُفتان اختیاری شرکت کنند و می‌توانند مفعول خود را حذف نمایند. افعالی که در تناوب‌های مذکور شرکت می‌کنند و حذف مفعول را مجاز می‌دانند، با الهام از طبقه‌بندی که لوین (Levin, 1993) از افعال زبان انگلیسی ارائه داده در طبقات معنایی گوناگون دسته‌بندی شدند. اما تلاش شد که دسته‌بندی‌های معنایی افعال فارسی تحت تأثیر طبقه‌بندی افعال

انگلیسی قرار نگرفته و براساس معنای مشخصی که هر فعل در نمونه به دست آمده از حذف مفعول منتقل می‌کند صورت پذیرد.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد افعالی که بنا بر شرکت در تناوب‌های بررسی شده در طبقات معنایی مجزا دسته‌بندی شدند، مؤلفه‌های معنایی مشترک داشته و نوع مفعولی که دریافت می‌کنند به لحاظ ماهیت ویژگی‌های مشترک دارد. از این جهت است که ویژگی‌های معنایی مشترک افعال هر طبقه معنایی را می‌توان عاملی برای پیش‌بینی رفتار نحوی آن‌ها، مبنی بر شرکتشان در تناوب‌های گذرایی خاص در نظر گرفت.

به کمک این شیوه دسته‌بندی معنایی افعال می‌توان به شناخت هر چه بهتر افعال زبان فارسی و پیش‌بینی رفتار نحوی آن‌ها، بررسی بهتر ساخت حذف مفعول پرداخت، و نیز گامی در جهت ارائه الگوهای رایانشی و ایجاد شبکه فعلی (ورب نت) زبان فارسی برداشت.

با این همه، همان‌گونه که مالچکوف (Malchukov, 2015, p. 125) متذکر می‌شود، تعیین طبقات ظرفیت‌های فعلی که از طریق تناوب‌ها ایجاد شوند به عوامل یکسانی حساس هستند. اگرچه رابطه میان این عناصر و طبقه‌بندی افعال از جنبه‌های مختلفی پیچیده می‌نماید. اول اینکه کاربرد یک تناوب می‌تواند به عوامل نقشی حساس باشد نه عوامل معنایی. دوم اینکه کاربرد تناوب‌های معین می‌تواند توسط شیوه‌های کدگذاری محدود شود. برای مثال وجود یک ساخت ضدمجهول به کمک عوامل گذرایی نحوی قابلیت پیش‌بینی‌پذیری بهتری خواهد داشت، نسبت به گذرایی «اسمی» آن‌گونه که مد نظر هاپر و تامپسون و تسونوداست. از این رو، در پژوهش حاضر تلاش شد که در خلال طبقه‌بندی افعال براساس تناوب‌های گذرایی، عوامل مختلف تأثیرگذار بر ساخت حذف مفعول که جنبه‌های نقشی، معنایی و نحوی دارند نیز معرفی شوند. دقت در نمونه‌های ارائه شده آشکار می‌سازد که ویژگی‌های مربوط به افعال هر طبقه معنایی و نوع مفعولی که دریافت می‌کنند روشن‌گر این است که عام، نامشخص و نکره بودن مفعول و پیش‌بینی‌پذیری مفهوم آن برای مخاطب، و نیز غیرضمیری بودن آن، همچنین نمود غیرپایانی و غیرلحظه‌ای را می‌توان از مهم‌ترین شروط لازم جهت حذف مفعول تلقی کرد.

در نهایت، گفتنی است که اگرچه به علت ازدیاد نمونه‌های به دست آمده از حذف مفعول و به منظور قیاس بین زبانی، پژوهش حاضر با الهام از پژوهش لوین صورت پذیرفت، و اگرچه مشخص شد نظام طبقه‌بندی که لوین برای افعال انگلیسی ارائه می‌دهد تا حد زیادی در زبان فارسی قابل انطباق است، با این حال همان‌گونه که در بخش پیشینه و با ارائه نمونه‌های مختلف ذکر شد، بدون جرح و تعدیل

نمی‌توان این دسته‌بندی را برای افعال در زبان‌های غیر از انگلیسی به کار بست. از این رو می‌توان دریافت که طبقه‌بندی لوین، فاقد کفایت رده‌شناختی است و طبقات فعلی در زبان‌های دیگر را نمی‌توان براساس مطالعه ایشان معرفی کرد.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. valency reduction
2. trace
3. verbs of emission
4. verbs of light emission
5. consume
6. verbs of change of possession
7. verbs of grooming and bodily care
8. verbs of grooming for a specific part of body
9. verbs of grooming for whole body
10. effected object

۷. منابع

- صفری، ع. (۱۳۹۴). معنائشناسی زمینه و تناوب فعل‌های مرکب در زبان فارسی. *جستارهای زبانی*، ۱(۱)، ۱۷۲-۱۵۳.
- طبیب‌زاده، ا. (۱۳۹۳). تناوب‌های «آغازی/سببی» و «معلوم/مجهول» در فارسی. *ادب‌پژوهی*، ۸(۳۰)، ۲۸-۹.
- طبیب‌زاده، ا. (۱۳۹۵). تناوب‌های گذرای در فارسی؛ تحقیقی براساس آراء بت لوین. *جستارهای زبانی*، ۷(۲)، ۱۸۵-۱۶۵.
- قانع، ز. و رضایی، و. (۱۳۹۶). تناوب مکانی در افعال گذاشتنی زبان فارسی: رویکردی نقشگرا. *مجله زبانشناسی و گویش‌های خراسان*، ۹(۱۷)، ۱-۱۹.
- قانع، ز.، رضایی، و. و متولیان، ر. (۱۳۹۸). تناوب مفعول-موضوع حرف‌اضافه‌ای در زبان فارسی. *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۴(۲)، ۳۷-۶۱.
- قیاسوند، م. (۱۳۹۸). *تناوب‌ها و طبقات فعلی در فارسی*. پایان‌نامه دکتري. دانشگاه بوعلی سینا.
- قیاسوند، م. و طبیب‌زاده، ا. (۱۳۹۸). انواع تناوب‌های دوسویه در فارسی. *علم زبان*، ۶(۱۰)، ۱۴۳-۱۷۸.

References

- Cennamo, M. (2017). Object omission and the semantics of predicates in Italian in a comparative perspective. In L. Hellan., A. Malchukov., & M. Cennamo. (Eds.), *Introduction: Issues in contrastive valency studies* (pp. 251-273). John Benjamins Publishing.
- Eu, J. (2018). On the nature of object omission: indefiniteness as indeterminacy. *English Language and Linguistics*, 22(3), 523-530.
- Fillmore, C. J. (1968). The case for case. In E. Bach & R. T. Harms (Eds.), *Universals in linguistics theory* (pp. 1-88). Holt, Rinehart and Winston.
- Fillmore, C. J. (1970). The grammar of hitting and breaking. In R. Jacobs & P. Rosenbaum (Eds.), *Reading in English transformational grammar* (pp. 120-133). Ginn.
- Fillmore, C. J. (1977). The case for respond. In O. Cole & J. M. Sadock (Eds.), *Syntax and semantics* (pp. 59-81). North Hollaand.
- Fillmore, C. J., Johnson, C. R., & Petruck, M. (2003). Background to frameNet. *International Journal of Lexicography*, 16(3), 235-250
- Ghane, Z., & Rezai, V. (2018). Locative alternations in placement verbs and its causes: A functional analysis. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 9(17), 1-19. [In Persian].
- Ghane, Z., Rezai, V., & Motavallian, R. (2020). Object-oblique alternation in Persian. *Persian Language and Iranian Dialects*, 4(2), 37-61.[In Persian].
- Ghiyasvand, M. (2019). *Verb classes and alternations in Persian*. PhD dissertation, Linguistics Department, Bu-Ali Sina University. [In Persian].
- Ghiyasvand, M., & Tabibzadeh, O. (2020). Reciprocal alternations in Persian. *Elm e Zaban*, 6(10), 143-178. [In Persian].
- Glass, L. (2020). Verbs describing routines facilitate object omission in English. *Proceedings of the linguistic society of America*, 5(1), 44-58.
- Goldberg, A. (2001). Patient arguments of causative verbs can be omitted: The role of information structure in argument distribution. *Language Sciences*, 23(4-5), 503-524.

- Graf, E., Theakstone, A., Lieven, E., & Tomasello, M. (2015). Subject and object omission in children's early transitive constructions: A discourse- pragmatic approach. *Applied Psycholinguistics*, 36(3), 701- 727.
- Kipper-Schuler, K. (2005). *VerbNet: a broad coverage, comprehensive verb lexicon*. PhD dissertation, University of Pennsylvania.
- Levin, B. (1993). *English verb classes and alternations*. University of Chicago Press.
- Liu, D. (2008). Intransitive or Object Deleting: Classifying English Verbs Used without an Object. *Journal of English Linguistics*, 36(4), 289-313.
- Luraghi, S. (2004). Null objects in Latin and Greek and the relevance of linguistic typology for language reconstruction. *Proceedings of the Fifteenth Annual UCLA Indo-European Conference, Journal of Indo- European monograph series*, 49, 234- 256.
- Malchukov, A. (2006). Transitivity parameters and transitivity alternations. In L. Kulikov., A. Malchukov., & P. de Swart. (Eds.), *Case, valency and transitivity* (pp. 329-357). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Malchukov, A. (2015). Valency classes and alternations: parameters of variation. In A. Malchukov., & B. Comrie. (Eds.), *Valency classes in the world's languages* (pp.73-130). Walter de Gruyter Publishing.
- Næss, A. (2007). *Prototypical transitivity*. John Benjamins Publishing.
- Safari, A. (2015). Frame semantics and LVC alternation in Persian. *Language Related Research*, 6(1), 153-172. .[In Persian].
- Schaefer, R. P., & Egbokhare, F. O. (2015). Emai valency classes and their alternations. In A. Malchukov., & B. Comrie. (Eds.), *Valency classes in the world's languages* (pp. 261-298). Walter de Gruyter Publishing.
- Schultze-Berndt, E. (2015). Complex verbs, simple alternations: valency and verb classes in Jaminjung. In A. Malchukov., & B. Comrie. (Eds.), *Valency classes in the world's languages* (pp.1117-1164). Walter de Gruyter Publishing.
- Tabibzadeh, O. (2014). Initial/causative and active/passive alternations in Persian. *Adab*

Pazhuhi, 8(30), 9-28. [In Persian].

- Tabibzadeh, O. (2016). Transitivity alternations in Persian. *Language Related Research*, 7(2), 165-185. [In Persian].
- Tsimpli, I. M., & Papadopoulou, D. (2006). Aspect and argument realization: A study on antecedentless null objects in Greek. *Lingua*, 116(10), 1595- 1615.
- Velasco, D. G., & Munoz, C. P. (2002). Understood objects in functional Grammar. *Working Paper in Functional Grammar*, 76(1), 1-24.
- Zyzik, E. C. (2008). Null objects in second language acquisition: Grammatical vs. performance models. *Second Language Research*, 24(1), 65-110.